

Complexnummer: 532351

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Aantal complexonderdelen

9

Monumentnummers van complexonderdelen

532352, 532353, 532354, 532355,
532356, 532357, 532358, 532359,
532360

Woonplaats

Groenekan, Utrecht

Gemeente

De Bilt

Provincie

Utrecht

Hoofdadres van hoofdobject

Voordorpsedijk 28, 3737 BK Groenekan

Complexomschrijving

Cluster 35. Complexomschrijving.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

COMPLEX FORT VOORDORP

Inleiding

De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormde van 1815 tot februari 1940 de hoofddefensielinie van het Koninkrijk der Nederlanden. De 85 kilometer lange verdedigingslinie, die is gebaseerd op een uitgestrekte waterbarrière en wordt gesteund door militaire versterkingen, strekte zich uit van de Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch bij Werkendam. De breedte varieerde van slechts enkele honderden meters ten oosten van Utrecht, tot 7,5 km en zelfs meer dan 10 km in de Vijfheerenlanden. Dit typisch Hollandse defensiesysteem van inundaties was de verbeterde voortzetting van de eens zo succesvolle (oude) Hollandse Waterlinie, uit 1672. Het concept voor een waterlinie dateert al uit 1589, toen Prins Maurits opdracht kreeg van de Staten van Utrecht en Holland om te onderzoeken hoe de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op een zo efficiënt mogelijke manier kon worden verdedigd. Door een optimaal gebruik van de geografische ruimtelijke en fysieke omstandigheden kon een bijzondere verdedigingslinie worden aangelegd. Daar waar hoog Nederland overgaat in het laag gelegen poldergebied is het

tamelijk eenvoudig om land onder water te zetten door inlaat met behulp van sluizen of via het doorsteken van dijken. Als voeding konden vooral dienen de Vecht (zowel vanuit de Zuiderzee als vanuit de Lek), de grote rivieren (m.n. de Neder-Rijn / Lek) en de Linge. Aan het functioneren en de tastbare onderdelen van deze voornamelijk 'papieren tijger' van waterlinies werd eeuwenlang gesleuteld. Na WOII speelde ook de laatste versie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie geen rol van betekenis meer in de hoofddefensie. En in 1951 werden veel onderdelen van de Linie gedeclineerd, waarmee de opheffing van de Linie als zodanig een feit was.

Een verbeterde Waterlinie

De grond- en waterslag voor een verbeterde, (nieuwe) Hollandse Waterlinie werd gelegd in de Franse tijd in 1796/97 door de directeur der Hollandse Fortificatiën C.R.T. Kraijenhoff. In zijn 'Memorie betreffende de eerste of capitale Waterlinie' beschrijft beschreef Kraijenhoff gedetailleerd hoe de (oude) Hollandse Waterlinie er toen voorstond en geeft hij aan hoe deze Linie verbeterd zou moeten worden. Tevens bepleitte hij een oostwaartse verlegging ervan de Linie om de stad Utrecht binnen de Linie te brengen. De stad zou dan, beschermd worden door een aaneenschakeling van 'voorposten'. Dit niet alleen omdat Utrecht een belangrijke garnizoensstad was, maar vooral om te voorkomen dat de vijand de waterhindernis zou kunnen aftappen. De aanbevelingen die hij deed vormden het concept voor wat later de Nieuwe Hollandse Waterlinie zou gaan worden. In 1811 werden de plannen zelfs door Keizer Napoleon goedgekeurd: "La ligne de Naarden à Gorcum doit donc être considérée comme la vraie ligne de l'Empire." Mede vanwege militaire en politieke ontwikkelingen werd het plan toen echter niet verder uitgewerkt. Na het vertrek van de Fransen, bij de aanloop tot het ontstaan van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden, in het najaar van 1814, diende Kraijenhoff een nota in waarin zijn voorstellen uit 1796 en 1811 waren geactualiseerd. Daarop besloot Koning Willem I in het voorjaar van 1815 tot de aanleg van een nieuwe Waterlinie - toen nog 'Utrechtse Linie' genoemd. De militaire en waterstaatkundige werken voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden het grootste en duurste infrastructurele project worden dat ooit in Nederland is uitgevoerd.

Bouwen aan een perfect systeem

Evenals de 'oude' Hollandse Waterlinie steunde de 'Nieuwe' op uitgebreide - maar nu beter beheersbare - inundaties, waarbij forten en batterijen de inlaatpunten (sluizen) beschermden en de niet te inunderen terreinstroken en andere 'accessen' afsloten door ze onder vuur te kunnen houden. Samen met de waterbouwkundige Jan Blanken Jzn., inspecteur-generaal van Waterstaat, ontwikkelde Kraijenhoff, als inspecteur-generaal der Fortificaties (1814-1826), de 'natte' plannen voor de Nieuwe Waterlinie. Aan majoor-ingenieur Willem Offerhaus werd opdracht gegeven voor de bouw van een fortenkring om Utrecht, dus voor de 'droge' plannen. Van Muiden tot aan Vesting Nieuwersluis werd het tracé van de (oude) Hollandse Waterlinie langs de Vecht aangehouden. Vanaf Nieuwersluis volgde de nieuwe linie de Vecht, tot enkele kilometers ten noorden van Utrecht. Daar moest de linie oostelijk om de stad heen buigen, om vervolgens langs de Vaartse Rijn verder te lopen tot aan de sluizen van Vreeswijk aan de Lek. Ten zuiden hiervan sloot de nieuwe Waterlinie aan op een waterbarrière die al in 1787 was verplaatst naar de Diefdijk en de Linge. Er dienden vijf zogenoemde 'inundatiekommen' te komen met op de accessen permanente verdedigingswerken. Op een zestal cruciale plaatsen werden (vermoedelijk door Blanken uitgevonden en ontworpen) waaierdeursluizen gebouwd. Deze sluizen, die ook tegen hoog water in geopend konden worden, waren ideaal voor militaire inundaties / doeleinden. De inrichting van een optimaal inundatiestelsel en de aanleg van de onmisbare permanente verdedigingswerken duurden, met onderbrekingen, van 1815 tot 1886. Dat de realisatie van de nieuwe Waterlinie zoveel tijd kostte, had alles te maken met de (internationale) politieke en militair-technische ontwikkelingen en de ingrijpende infrastructurele en waterstaatkundige veranderingen gedurende

de negentiende eeuw. We kunnen in die eeuw een viertal bouwperiodes onderscheiden. In de eerste fase van 1815-1826 werden de versterkingen rondom Utrecht gerealiseerd. Vervolgens bouwde de Dienst der Fortificatiën van 1841 tot 1864 de torenforten (eigenlijk: forttorens) bij de rivieraccessen, waarna tussen 1867-1872 op vele plaatsen in de Linie verbeteringen plaatsvonden. Ten slotte werden tussen 1871 en 1886 de laatste forten van de Linie gebouwd, alle bestaande uit (gesloten) aardwerken met daarbinnen aardgedekte gebouwen. In de twintigste eeuw veranderden de militaire tactieken drastisch en zijn hiernaast (veld)versterkingen tussen (en op) de forten aangelegd met diverse typen werken van gewapend beton.

Bouwfases in de negentiende eeuw

Gedurende de eerste bouwperiode werd tussen 1816 en 1826 op de kwetsbare accessen rondom Utrecht een vijftal forten gebouwd. De eenvoudige werken bestonden uit aarden omwallingen, die precies in het hart van de te beveiligen weg of kade waren gelegen. De forten werden omgeven door een gracht en op de hoofdwal was de opstelplaats voor het geschut. De vorm en de omvang van de forten werden bepaald door de breedte van het access en de ligging van de inundatiemiddelen. Verder werden op de hoog gelegen - en dus niet te inunderen - Houtense Vlake vier lunetten gebouwd. Deze V-vormige versterkingen werden voorzien van zware bakstenen bekledingsmuren. Ten zuiden van Utrecht bouwde men ter bescherming van enkele inundatiesluizen forten bij Jutphaas, Vreeswijk en - aan de overzijde van de Lek (Neder-Rijn) - tussen Vianen en Culemborg. De volgende bouwperiode diende zich aan nadat Nederland in 1839 België als zelfstandige staat had erkend. Reorganisatie en vernieuwing van het verdedigingsstelsel waren nodig. Koning Willem II besloot tot een geconcentreerde verdediging, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoofddefensielinie. De vestingen en linies aan de landsgrenzen dienden om een eventuele vijandelijke opmars te vertragen, zodat de inundaties van Waterlinie tijdig konden worden gerealiseerd. De tweede actieve bouwperiode van de waterlinie duurde van 1841 tot 1864 en vond plaats ondanks ingrijpende bezuinigingen op defensie (de omvang van het leger werd gehalveerd). Onder leiding van genieofficier Merkes van Gendt werden op de dijkaccessen langs de rivieren torenforten gebouwd. Onder meer bij de rivieraccessen van Vecht, Lek, Linge en Waal verrezen ronde, bakstenen forttorens. In diezelfde periode kregen diverse kleinere werken van de linie 'bomvrije' gebouwen o.a. in de vorm van vierkante wachthuizen binnen de redoutes. Met de Napoleontische term 'bomvrij' (à l'épreuve de bombe) bedoelde men dat ze bestand waren tegen contemporair geschut. Het waren veelal wachthuizen met zware, gemetselde muren. Enige versterkingen op de dijkaccessen in het Vechtplassengebied die nog uit de Franse tijd dateerden, werden vervangen door eenvoudige forten of redoutes. Vanaf 1853 was de zogenoemde Kringenwet van kracht (overigens opvolger van een eerdere, uit 1814), die bepaalde dat er binnen cirkel van 1000 meter van de forten beperkende bouw- en beplantingsvoorschriften golden i.v.m. een vrij schootsveld. Binnen deze kringen vinden we dan ook soms houten bebouwing. In 1951 werd de Kringenwet opgeschort en in 1963 ingetrokken. Omstreeks 1864 leek de Nieuwe Hollandse Waterlinie min of meer voltooid. Maar ontwikkelingen vóór, tijdens en na de Frans-Duitse oorlog, van 1870, brachten talloze tekortkomingen aan het licht, zowel op bouwkundig en wapen-technisch, als op tactisch gebied. Kolonel Kromhout kreeg de taak de organisatie van de Waterlinie beter te structureren. Er waren veel te weinig bomvrije onderkomens voor manschappen en bomvrije magazijnen voor munitie. Bovendien bleken de zware muren van de hoge forttorens lang niet zo 'bomvrij' als ze heetten te zijn. Maar ook de nieuwe en de verbeterde 'bomvrije' forten bleken kort na oplevering alweer verouderd. In de daaropvolgende jaren werden de kwetsbare torens daarom beveiligd. Om de torens tegen directe treffers te beschermen, werd een zogenoemde 'contrescarp' aangebracht, een half rond gaande aanaarding van een dik kleipakket of anders een gemetselde en aangeaarde galerij die los stond van de toren en daar in een ruime halve cirkelvorm omheen lag. Ook veel andere bomvrije

wachthuizen kregen een stevige aarden dekking.

De derde bouwperiode (1867- ca. 1872) volgde na de uitvinding van geschut met 'getrokken loop' (ca. 1860). Dit ver dragende en nauwkeuriger geschut maakte duidelijk dat veel werken in de Waterlinie toch zeer kwetsbaar waren. De forten misten dekkingsmogelijkheden voor manschappen en materieel. Er was behoefte aan bomvrije remises voor geschut en bomvrije kazernes voor de manschappen. Bovendien dienden de wallen te worden verzaaid. Door de toegenomen reikwijdte van de projectielen moesten de steden Naarden en Utrecht, die hierdoor in de frontlinie kwamen te liggen, op grotere afstand worden verdedigd. Daarom werden vooruitgeschoven posten aangelegd. Het centraal gelegen Utrecht was al een kruispunt van wegen, maar werd sinds de jaren '60 ook een knooppunt van een nieuwe vorm van infrastructuur: de spoorwegen. De ring van zes oudere forten die Utrecht beschermde, lag ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad. Daarom is verder oostwaarts van de Domstad een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Verder vonden langs de Lek waterstaatkundige verbeteringen plaats voor eventuele inundaties rond Utrecht: zo kwam er een nieuwe inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede en vonden er inlaatverbeteringen plaats bij vanaf Fort Honswijk. Begin jaren '70 realiseerde de regering zich dat het Nederlandse defensieapparaat de voorgaande drie decennia sterk onder de bezuinigingen had geleden. Daarom diende de Minister van Oorlog de zogenoemde Vestingwet (1874) in. Deze kende onder meer prioriteit toe aan de verbetering en vernieuwing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoeksteen van de Nederlandse verdediging. In acht jaar dienden nieuwe werkzaamheden voor de hoofdverdedigingslinie te worden verwezenlijkt. Daarmee ging men de vierde bouwperiode (ca. 1871-1886) in, die in feite een voortzetting was van de derde, maar op andere gronden. De Waterlinie was nog maar amper ingericht volgens de laatste eisen van grote defensieve kracht, of in 1885 werd de brisantgranaat ingevoerd. Tegen dit explosieve projectiel was geen fort bestand. L'histoire se répète: op slag waren de forten van de gemoderniseerde Waterlinie opnieuw verouderd en dus onbetrouwbaar. Tevens bleken de forten niet meer geschikt als opstellingsplaats voor vestinggeschut. De geschiedenis van de vestingbouw leert dat de ontwikkelingen van de verdedigingsmethoden voortdurend achterlopen op die van de aanvalswapens. Om trefkans te verkleinen, moesten manschappen en geschut voortaan dan ook worden gespreid in het linielandschap. Forten vervulden intussen nog wel een rol als stormvrij infanteriesteunpunt. Sindsdien speelde 'maskering' (camouflage) door beplantingen op en bij de forten een rol. In deze periode werden op veel forten, behalve fortwachterswoningen, ook houten genie- en artillerieloodsen gebouwd om het materieel in vreedstijd vochtvrij te stallen. Ondertussen vond toch op grote schaal nieuwbouw plaats in de Waterlinie. Van noord tot zuid verrezen nieuwe forten en batterijen in de Linie om een aaneengesloten 'snoer' van steunpunten op bepaalde afstand van elkaar te realiseren. Daarna kwam de fortenbouw tot stilstand. Het nut en de kracht van de geld verslindende en snel verouderende forten van de Waterlinie stonden aan het eind van de negentiende eeuw ter discussie. Het accent van de landsverdediging werd van de zogenaamde 'dode weermiddelen' verlegd naar 'levende defensie', met mobiele strijdkrachten die verspreid in de Linie in en vanuit veldversterkingen zouden moeten opereren om een (storm)aanval met de nieuwste wapens te weerstaan. Hiernaast moest echter ook rekening worden gehouden met een aantal waterstaatkundige veranderingen: de aanleg van het Merwedekanaal, rond 1890, was wel de belangrijkste. Het zorgde voor een belangrijke wijziging in het inundatiesysteem.

Ontwikkelingen vóór en in WO I, het Interbellum en WO II

Kort voor en in de eerste jaren van de 20ste eeuw zijn op meerdere plaatsen gemetselde en later ook betonnen onderkomens en opstellingsplaatsen voor geschut tot stand gebracht, waarbij met name experimenten met gewapend beton interessante resultaten gaven. Tijdens de mobilisatie van de Eerste Wereldoorlog werden

(veld)versterkingen voor artillerie, infanterie en munitieopslag aangelegd, waarbij met name de gewapend betonnen Schuilplaatsen Type 1918 /I en /II in flinke aantallen tot stand kwamen en karakteristiek zijn. In het Interbellum zijn onder meer zware betonnen werken gebouwd volgens het zogenoemde 'Voorschrift Inrichten Stellingen, no. 77', uit 1928. 'VIS-kazematten' komen op meerdere plaatsen voor bij (nieuwe) accessen. In de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog kwamen, naast honderden Groepsschuilplaatsen Type P, talrijke Gietstalen Koepelkazematten Type G gebouwd. Verder bepaalden onder meer loopgravenstelsels, 'groepsnesten', prikkeldraadversperringen, gevechtswagenversperringen (tankhindernissen) en tankgrachten het gezicht van de 'jongste' Waterlinie. Op en bij de forten verschenen de moderne golfplaten Nissen-hutten en Romney-loodsen voor diverse doeleinden. En last but not least: in en rond de jaren '30 zijn op diverse plaatsen toevoegingen, veranderingen en verbeteringen aan het inundatiesysteem tot stand gebracht. Zelfs het Noordzeekanaal ging een rol spelen in het netwerk van aanvoerwegen en water was in die tijd dan ook nog lang niet afgeschreven als weermiddel. De Nieuwe Hollandse Waterlinie verloor zijn militaire functie formeel in 1963, maar als grootschalig complex van infrastructurele waarden en als biotoop en bleef de Linie tot op heden van nationaal belang.

COMPLEX FORT VOORDORP

Inleiding complex

Het complex FORT VOORDORP behoort tot de vooruitgeschoven linie ten noordoosten van Utrecht. Het fort ligt in het hart van de ruwweg van westnoordwest naar oostzuidoost lopende Voordorpsedijk tussen Fort Blauwkapel en het dorp De Bilt. De Voordorpsedijk is bij de fortaanleg, in 1869, om het fort heen geleid, waarbij het primaat al snel op de weg aan de noordzijde kwam te liggen. De bouw stond onder leiding van 1e luitenant P.C. Kool en luitenant Van Thije Hannes. Het fort was gebouwd volgens een onregelmatige, gebastioneerde trapeziumvorm met bomvrije kazerne, remise en schuilplaatsen en met de frontzijde gericht naar het noordnoordoosten. De vier bastions waren puntig uitgevoerd. In 1878 zijn de gebouwen op het fort ten dele afgebroken en is de vorm van het aardwerk sterk gewijzigd, zodat meer vuurmonden konden worden geplaatst ter verdediging van het acces van de spoorlijn Utrecht-Amersfoort en om opstelling van geschutsbatterijen in het bos bij De Bilt tegen te gaan. De noordelijke en oostelijke walgedeelten werden in 1878-1879 zodanig veranderd, dat een flauw geknikte wal en dito vuurlijn ontstond, terwijl het puntige karakter van de het noordwestelijke en het zuidoostelijke bastion werd afgezwakt. Het aantal vuurmonden geschut dat op het noordoosten gericht was, kon daardoor aanzienlijk worden uitgebreid. Centraal tegen de nieuwe wal bouwde men vervolgens een puntvormige uitbouw, een zgn. caponnière, die met een remise werd uitgerust en met een zware gronddekking bescherming gaf aan de 4 stukken geschut. De hoofdvorm werd hiermee eerder driehoekig, met een caponnière als 'uitbouw'. De omringende gracht bleef min of meer trapeziumvormig. Om het geschut naar de emplacements achter de caponnière te transporteren was het noodzakelijk onder de 8 meter hoge wal een 38 meter lange tunnel - een poterne - te construeren. De zuidwestelijke zijde van het fort die aanvankelijk gedeeltelijk open was, kreeg ook hoge wallen, om een beschieting in de rug vanaf de Biltsestraatweg te bemoeilijken. Het fort had als hoofddoel het acces Voordorpsedijk, dat ook dienst deed als inundatiekering, inclusief een aantal duikers en sluisjes, af te sluiten en te bewaken. Hiernaast kon het flankerend vuur uitbrengen op de spoorlijn Utrecht-Amersfoort en diende het ter ondersteuning van Fort Blauwkapel en voor de bestrijking van de Biltsestraatweg. In 1960 is Fort Voordorp opgeheven als militair werk, waarop een tijd van verwaarlozing aanving. In 1998 werd het fort deels gerestaureerd en in 2000 is door een grote verbouwing de ruwe vorm van het fort in de toestand van na 1878 hersteld. Momenteel wordt het gebruikt als evenementenlocatie voor de zakelijke markt, waartoe de vlakke delen en gedeelten van enige voormalige aardwerken grotendeels zijn ingericht als parkeerplaatsen en ook doorbraken en gedeeltelijke nieuwbouw hebben

plaatsgevonden tegen en achter de voormalige Bomvrije Kazerne A. Het casco van een aantal onderdelen is tamelijk gaaf, maar het interieur verloor een deel van de kenmerken in het kader van de functiewijziging.

Ligging en relatie

Fort Voordorp ligt op de as van de Voordorpsedijk en vormt samen met de Forten Ruigenhoek (noord), Hoofddijk (oost), Rijnauwen en Vechten (zuid) de zogenoemde tweede fortelinie rond Utrecht, die gebouwd werd in de periode 1867-1871 en gelegen was op een afstand van 3500-4000 meter van de toenmalige stadsrand. Fort Voordorp ligt in deze linie op het noord-oostelijke punt. Vanwege het verbeterde getrokken geschut voldeed de eerste fortelinie (De Gagel, De Klop, Blauwkapel, De Bilt, Vossegat en de Lunetten) uit 1816-1826 niet meer; deze forten lagen te dicht tegen de standsrand. In de nabijheid van het Fort Voordorp - in het bijzonder aan de oostzijde - zijn talrijke schuilplaatsen van gewapend beton uit de mobilisatieperiode 1939-1940 opgetrokken. De relatie met voormalige schootsvelden en inundatiezone is tamelijk goed intact, wat mede te danken is aan ligging in het open gebied tussen Utrecht en De Bilt. Inundatiegebied en schootsveld zijn nog tamelijk goed herkenbaar.

Omschrijving complex

Het complex FORT VOORDORP bestaat in hoofdzaak uit een bijna driehoekig, deels gereconstrueerd aardlichaam met als markant onderdeel een naar het noordoosten gerichte caponnière, het geheel voorzien van een aantal gebouwde elementen. Het fort is vanaf 1869 tot stand gebracht tijdens de derde aanlegfase van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (1867-1871), maar werd al vanaf 1878 sterk gewijzigd door gedeeltelijke sloop van bouwwerken om de frontzijde van het fort meer in oostelijke richting te draaien. Tot het complex behoren onder meer 19de-eeuwse elementen als een bomvrije kazerne, een dubbele remise, en enkele bomvrije magazijnen, een loods en groepsschuilplaatsen uit de periode 1939-1940. Buiten de fortgracht staat een eveneens 19de-eeuwse fortwachterswoning. Er kunnen zich resten of sporen van oudere bouwfases en andere elementen in de bodem bevinden.

De bescherming van het complex Fort Voordorp betreft de volgende complexonderdelen:

- FORTAANLEG MET CAPONNIÈRE EN AARDWERKEN, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, ONDERBOUW BRUG, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDSWEGEN EN MET VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE
- BOMVRIJE KAZERNE A
- POTERNE EN BOMVRIJ BOUWWERK B / CAPONNIÈRE
- DUBBELE REMISE C
- MAGAZIJN D
- MAGAZIJN E
- HOUTEN BERGLOODS (a)
- GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P

- FORTWACHTERSWONING

Waardering complex

Het complex FORT VOORDORP is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier een complex dat een voorbeeld is van een fort uit de jaren 1869-1870 dat vanaf 1878 is gemoderniseerd en dat vooral is aangelegd als accesverdediging en ter verdediging van inundatiemiddelen.

* Krijgshistorische en systeemwaarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting en verdediging van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Archeologische waarden vanwege de mogelijk in de bodem aanwezige resten of sporen van oudere bouwfases, opstelplaatsen voor geschut, loopgraven, aardwerken, waterwerken, wegen en dergelijke.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de directe relatie tot de Forten Ruigenhoek, De Bilt en Blauwkapel, alsmede tot de accessen van de Voordorpsdijk en de spoorweg Amersfoort-Utrecht. Ook is hier sprake van een tamelijk gave relatie met het schootsveld en het inundatiegebied.

* Het complex is representatief omdat het nog steeds een aantal fysieke onderdelen, kenmerken en vele omgevingskenmerken vertoont die destijds tot de bouw aanleiding waren.

* Het complex is wat betreft casco van enkele bouwwerken - dankzij restauratie - in tamelijk gave conditie, omdat een belangrijk aantal hoofdzaken van de toestand in de jaren '80 van de 19de eeuw en de jaren '40 van de 20ste eeuw goed herkenbaar zijn gebleven.

Monumentnummer*: 532352

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan, Utrecht

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsedijk

Nr*

28

Toev.*

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1862

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1778

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1713

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Fortaanleg met caponniere en aardwerken.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG MET CAPONNIÈRE EN AARDWERKEN, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, ONDERBOUW BRUG, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDSWEGEN EN MET VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE als basale onderdelen van Fort Voordorp. Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden en bestrate paden en appelplaatsen. Forten waren omgeven door (natte) grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. De forten waren gewoonlijk slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken (vooral bij vestingen) en / of hekwerken was hierbij gebruikelijk. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met, of zelfs boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond.

Fort Voordorp vormde geen uitzondering op dit principe, maar er was geen glacis langs de wegen rond het fort, terwijl de Militaire Landsgrond zich - behalve in de vorm van enige tuingrond aan de zuidzijde - niet buiten de (onderhouds)wegen uitstreckte. Een niet veel voorkomend feit was de tamelijk ingrijpende wijziging van het fort vanaf 1878, waarbij niet alleen de frontzijde enigszins in zuidelijke richting werd gedraaid, maar ook de oppervlakte van het aardlichaam afnam en de trapeziumvorm verdween. Een toevoeging uit deze periode is de caponnière, centraal aan de (nieuwe) frontzijde. Een caponnière is een vooruitgeschoven verdedigingswerk (met driehoekige opzet), mede tot stand gebracht als (flank)bescherming van een wal of courtine. Resten of sporen van de oudere aanleg of andere waarden kunnen nog in de bodem aanwezig zijn. Het fort was van oudsher bereikbaar via een brug over de gracht aan de zuidwestzijde; deze is intussen vervangen is door een jonger exemplaar, waartoe de bestaande onderbouw is gebruikt. Een deel van de wallen is gereconstrueerd, maar de aanleg van de op maaiveldhoogte gelegen delen van het fort is grotendeels benut voor de aanleg van parkeervoorzieningen. Mogelijk bevinden zich hier nog wel sporen of resten van de vroegere aanleg. Tevens heeft centraal op het werk nieuwbouw plaatsgevonden ten dienste van de functie als vergader- en congreslocatie. Inundatiegebied en shootsveld zijn nog tamelijk goed herkenbaar.

Omschrijving

FORTAANLEG MET CAPONNIÈRE EN AARDWERKEN, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, ONDERBOUW BRUG, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDSWEGEN EN MET VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE (ca. 1869-1870, gewijzigd 1878-1879). In hoofdzaak driehoekig met hoekige bastions op het (noord)westelijk en het noordelijk bastion en een bastion met afgeronde hoeken aan de zuidzijde. Centraal aan de front- of oostzijde de puntige caponnière. Op het werk verschillende aardgedekte werken en resten of sporen van opstelplaatsen voor geschut (emplacements). Langs de buitenrand van het fort is een aarden wal aangelegd, waarin en waartegen bomvrije bouwwerken, waaronder een poterne als onderdeel van de caponnière. In de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog heeft een deel van de wallen aan de zuidoostzijde ten dele plaats gemaakt voor de bouw van enige Groepsschuilplaatsen Type P. Het fort wordt omgeven door een ruime gracht die de contouren van het de vroegere fortaanleg volgt en die wordt begrensd door het onderhoudspad (zuidzijde) en de omleidingsweg (Voordorpsedijk, noordzijde). In de gracht gemetselde brughoofden en pijlers. Tot de aanleg behoort ook de oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone

waarover het Ministerie van Oorlog de zeggenschap had, de Militaire Landsgrond.

Waardering

FORTAANLEG MET CAPONNIÈRE EN AARDWERKEN, WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, ONDERBOUW BRUG, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDSWEGEN EN MET VAN OUDSHER DOOR STENEN PALEN AANGEDUIDE MILITAIRE ZONE van het Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een grotendeels aarden aanleg, met aarden dekkingen voor bouwwerken met verschillende functies uit de periode 1869-1870, verbeterd en aangepast rond 1878 en in 1939-1940.

* Archeologische waarden vanwege de mogelijk in de bodem aanwezige resten of sporen van oudere bouwfases, opstelplaatsen voor geschut, loopgraven, aardwerken, waterwerken, wegen en dergelijke.

* Ensemblewaarde en situationele waarden door de ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en door de herkenbare relatie met het schootsveld en de inundatiezone.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een fort dat kort na de eerste aanleg in 1869/70 reeds in 1878 aan nieuwe omstandigheden en vereisten is aangepast en daarvan nog vele kenmerken vertoont.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat een deel van de aanaardingen, het aangepaste grondplan, de gracht en het onderhoudspad grotendeels onveranderd bewaard zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

Monumentnummer*: 532353

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

*Woonplaats**

Groenekan

*Gemeente**

De Bilt

*Provincie**

Utrecht

*Straat**

Voordorpsedijk

*Nr**

28

*Toev.**

B

*Postcode**

3737 BK

*Woonplaats**

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

*Kadastrale gemeente**

Maartensdijk

*Sectie**

N

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1770

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1778

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1862

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 35. Bomvrije kazerne A.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJE KAZERNE A, als omstreeks 1870 gebouwd, aardgedekt hoofdonderdeel van het Fort Voordorp. Een kazerne is een verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het waren de Fransen die eind 18de, begin 19de eeuw het stelsel invoerden, soldaten in kazernes te legeren; kazernes zijn vanaf die tijd deel gaan uitmaken van forten, maar hiernaast zijn er ook vele als afzonderlijke bouwwerken binnen of buiten de bebouwde kommen (steden) tot stand gekomen. De binnen de 19de-eeuwse forten en andere werken gesitueerde kazernegebouwen waren gewoonlijk als bomvrije onderkomens geconstrueerd, dat wil zeggen dat ze bestand dienden te zijn tegen vijandelijk vuur. Als bouw materiaal werd aanvankelijk metersdik metselwerk en later (gewapend) beton toegepast, terwijl als dekking van het dak en de frontzijde(n) bovendien een aanaarding plaatsvond. De niet binnen forten of

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

andere werken gelegen kazernes waren al dan niet speciaal voor die bestemming opgerichte en ingerichte gebouwen met accommodatie voor de (permanente) legering van militairen, vaak ook voorzien van andere militaire faciliteiten, zoals exercitieterreinen. Het kazernegebouw van het Fort Voordorp ligt tegenover de toegang tot het fort en behoort tot de grote, aan drie zijden en bovenop met aarde gedekte, bomvrije gebouwen. De enig zichtbare gevel is naar het zuidwesten (de oorspronkelijk als zodanig bedoelde keelzijde) gericht. Het gebouw is thans ingericht voor horeca- en evenementenfuncties en heeft hiertoe interne verbouwing ondergaan, terwijl ook aan de achterzijde aanpassingen zijn uitgevoerd, onder meer voor een vergroting lichttoevoer en om verkeersruimten te realiseren. Deze wijzigingen zijn vanaf de begane grond aan de frontzijde niet of nauwelijks waarneembaar. De haaks op de hoofdgevel staande gewelven zijn hierbij zo goed als compleet intact gebleven. De oorspronkelijk groen geschilderde ramen, deuren en luiken zijn nu ossenbloed rood.

Omschrijving

De BOMVRIJE KAZERNE A was in eerste aanleg vrijwel symmetrisch van opzet en bestond uit elf traveeën, waarvan de meest linkse naar achteren geplaatst is. Aan de rechterzijde is in 1878-79 een tweelaagse aanbouw gerealiseerd, terwijl zich hier ook een haaks op de hoofdvel geplaatste voorbouw bevindt, waarin sanitaire voorzieningen. Het relatief grote gebouw is voorzien van een aarden dekking aan de bovenzijde en is ook aan de korte zijden aangeaard. De gevel wordt geleed door pilasters met gemetselde bakstenen kapitelen. Hiertussen zijn segmentbogen geplaatst. De meeste traveeën bevatten een deur en twee vensters. De zevende travee van rechts bevat dubbele deuren, met hierboven een gevelsteen met het jaartal '1869'. Het interieur omvat een aantal rechthoekige vertrekken met gemetselde, segmentboogvormige gewelven, die oorspronkelijk (van west naar oost beschouwd) dienst deden als onder andere keuken, telegrafistenruimte, officierslogies en ziekenboeg. De rechtse aanbouw omvat een vulplaats op de begane grond en een dubbele remise. Via een gietijzeren trap bereikt men de tweede bouwlaag, met twee gewelfde vertrekken.

Waardering

De BOMVRIJE KAZERNE A van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van de eerste bouwperiode van het fort, omstreeks 1870, gewijzigd en uitgebreid rond 1878, als voorbeeld van een relatief groot, aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is matig karakteristiek omdat het aan de gevelzijde (keelzijde) nog steeds in verschijningsvorm kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen, maar omdat het aan de aardgedekte

frontzijde grote in- en uitwendige wijzigingen heeft ondergaan.

* Het onderdeel is door restauratie in technisch goede staat. Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich voor een groot deel in dezelfde toestand bevindt waarin het rond 1880 verkeerde en omdat het nog authentieke en/of naar oorspronkelijke vorm uitgevoerde onderdelen en details kent,

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532354

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsdijk

Nr*

28

Toev.*

B

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1713

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1778

Maartensdijk

N

1862

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1854

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Poterne, remise B en bomvrij bouwwerk / caponniere.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

POTERNE, REMISE B EN BOMVRIJ BOUWWERK / CAPONNIÈRE van het Fort Voordorp als toegang tot en onderdeel van de caponnière. Een poterne is een overdekte of gedekte (door)gang of uitvalsweg, vaak aangelegd onder of door een wal of een ander aardwerk. De poterne B van het Fort Voordorp is tot stand gekomen bij de aanpassing van het werk in 1878-1879, toen de trapeziumvorm is vervangen door een overwegend driehoekige vorm en aan de frontzijde een caponnière als (flank)bescherming voor de nieuwe wallen is aangelegd. Het bomvrije bouwwerk is een in het aardwerk van de caponnière opgenomen bouwtype, met onbedekte geveldelen aan de keelzijde (zuidwest). De remise is een op de verdieping van de poterne gelegen, aan drie zijden en bovenop aangeaard, bomvrij gebouw. Uitvoering, combinatie en formaat van poterne, remise en bomvrij bouwwerk op de caponnière van Fort Voordorp

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

zijn tamelijk schaars binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Een deel van het later gewijzigde aardwerk is in oorspronkelijke staat teruggebracht; ook hebben diverse aanpassingen plaatsgevonden voor gebruik in nieuwe bestemming. Het bouwwerk op de caponnière is nu ook via de parkeerplaatsen bereikbaar.

Omschrijving

POTERNE, REMISE B EN BOMVRIJ BOUWWERK / CAPONNIÈRE vormen een bouwkundige eenheid van een langgerekte bomvrije toegang, een bomvrije opslagplaats en een op een voorwerk gelegen bomvrij bouwwerk. De ca. 35 meter lange POTERNE leidt vanuit het fort, onder de oostelijke wal door, naar een haaks hierop gelegen BOMVRIJ BOUWWERK / CAPONNIÈRE, dat eveneens een gang bevat, alsmede twee uitgangen. De in de wal gelegen gang heeft aan de fortzijde rondboogvormige uitgangen in een keermuur. Aan de westzijde boven de toegang tot de poterne een REMISE met aflopende vleugelmuren, wachtnissen en een deur. De gevels en bouwwerken zijn grotendeels aangeaard.

Waardering

POTERNE, REMISE B EN BOMVRIJ BOUWWERK / CAPONNIÈRE zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van omstreeks 1878, als voorbeeld van een functionele combinatie van aardgedekte, bakstenen, bomvrij bouwwerken, gebouwd vanwege de aanpassing van een fort.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen en het vertegenwoordigt zeldzaamheidswaarden vanwege vorm, formaat en functiecombinatie.

* Het onderdeel is redelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich qua casco in vrijwel dezelfde toestand bevindt waarin het rond 1880 verkeerde en het nog authentieke en/of naar oorspronkelijke vorm uitgevoerde onderdelen en details kent, maar omdat het ook meerdere in- en uitwendige wijzigingen heeft ondergaan.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532355

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

*Woonplaats**

Groenekan

*Gemeente**

De Bilt

*Provincie**

Utrecht

*Straat**

Voordorpsdijk

*Nr**

28

*Toev.**

B

*Postcode**

3737 BK

*Woonplaats**

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

*Kadastrale gemeente**

Maartensdijk

*Sectie**

N

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1769

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1862

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1778

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 35. Dubbele remise C.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

DUBBELE REMISE C van het Fort Voordorp, als voorbeeld van een aan drie zijden en bovenop door aarde gedekt bouwwerk, waarvan alleen de gevel aan de keelzijde zichtbaar is. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. Op Fort Voordorp kwam een relatief grote, bomvrije, dubbele remise C tot stand op het noordelijke bastion. Het gebouw dateert van de periode 1879-1880, toen aanpassing van het fort plaatsvond.

Omschrijving De op het noordelijke bastion gelegen DUBBELE REMISE C van het Fort Voordorp is aan drie zijden en bovenop aangeaard. De voorgevel (zuidwest) heeft iets naar achter geknikte, schuin aflopende vleugelmuren. De bovenzijde van de gevel is afgewerkt met rollagen en vlechtingen en is voorzien van hardstenen elementen op de hoeken. Ronde vensters en rond de drie toegangen rondboogvormige rollagen. Segmentboogvormige toegangen met houten schuifdeuren. Rechts een wachtnis. Het interieur bestaat uit drie gewelfde ruimten.

Waardering

De DUBBELE REMISE C van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van omstreeks 1878, als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk, gebouwd vanwege de aanpassing van een fort.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.
- * Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich in vrijwel dezelfde toestand bevindt waarin het rond 1880 verkeerde en het nog authentieke en/of naar oorspronkelijke vorm uitgevoerde onderdelen en details kent.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Versperring

Functie

Monumentnummer*: 532356

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

*Woonplaats**

Groenekan

*Gemeente**

De Bilt

*Provincie**

Utrecht

*Straat**

Voordorpsdijk

*Nr**

28

*Toev.**

B

*Postcode**

3737 BK

*Woonplaats**

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

*Kadastrale gemeente**

Maartensdijk

*Sectie**

N

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1778

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1862

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 35. Bomvrij gebouw D / Verbruiksmagazijn.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW D / VERBRUIKSMAGAZIJN van het Fort Voordorp, als (zuid)oostelijk van de Kazerne A deels in de zuidelijke courtinewal gelegen, aardgedekt, bomvrij bouwwerk. Een verbruiksmagazijn is een opslag voor munitie. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. Bomvrij gebouw D maakt - gezien de oriëntatie van de zichtbare gevel (zuidwest) - deel uit van de oorspronkelijke, in 1869-1870, op het fort tot stand gekomen bouwwerken.

Omschrijving

Het BOMVRIJ GEBOUW D / VERBRUIKSMAGAZIJN van het Fort Voordorp ligt ten oosten van gebouw A en is aan drie zijden aangeaard. De bakstenen voorgevel (zuidwest) is asymmetrisch van opzet (schouderhoek) met links een aflopende vleugelmuur en rechts een geknikte, naar voren stekende aflopende vleugelmuur. De gevel bevat een rondboogvormige toegang, die wordt omgeven door een rondboogvormige strekkenlaag. De vleugelmuren zijn voorzien van vlechtingen en hebben hardstenen elementen.

Waardering

BOMVRIJ GEBOUW D / VERBRUIKSMAGAZIJN van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van omstreeks 1870, als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk, daterend van de eerste bouwperiode van het fort.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich in vrijwel dezelfde toestand bevindt waarin het rond 1880 verkeerde en het nog authentieke en/of naar oorspronkelijke vorm uitgevoerde onderdelen en details kent.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532357

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsdijk

Nr*

28

Toev.*

B

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1778

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1862

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1769

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Bomvrij gebouw E / verbruiksmagazijn.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW E / VERBRUIKSMAGAZIJN van het Fort Voordorp, als noordwestelijk van Kazerne A, op het (noord)westelijke bastion gelegen, aardgedekt, bomvrij bouwwerk. Een verbruiksmagazijn is een opslag voor munitie. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. Bomvrij gebouw E maakt - gezien de oriëntatie van de zichtbare gevel (zuidwest) - deel uit van de oorspronkelijke, in 1869-1870, op het fort tot stand gekomen bouwwerken.

Omschrijving

Het BOMVRIJ GEBOUW E / VERBRUIKSMAGAZIJN van Fort Voordorp ligt ten noordwesten van gebouw A en is aan drie zijden aangeaard. De bakstenen voorgevel (zuidwest) is asymmetrisch van opzet met twee naar voren stekende aflopende vleugelmuren, waarvan de rechter haaks op de voorgevel en de linker in een hoek van 45 graden. De gevel bevat een rondboogvormige toegang, omgeven door een eveneens rondboogvormige strekkenlaag. Ter weerszijden zijn kleine, rechthoekige ventilatieopeningen met stalen luikjes aangebracht. De vleugelmuren zijn voorzien van vlechtingen en hebben hardstenen elementen.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW E / VERBRUIKSMAGAZIJN van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van omstreeks 1870, als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk, daterend van de eerste bouwperiode van het fort.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich in vrijwel dezelfde toestand bevindt waarin het rond 1880 verkeerde en het nog authentieke en/of naar oorspronkelijke vorm uitgevoerde onderdelen en details kent.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532358

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsdijk

Nr*

28

Toev.*

B

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1862

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1778

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1769

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Houten Bergloods (a).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

De HOUTEN BERGLOODS (a) van het Fort Voordorp, gelegen ten noordoosten van en evenwijdig aan Kazerne A, is een niet bomvrije opslag van materieel. Op verschillende plaatsen zijn binnen en buiten fortterreinen in de loop der decennia houten, stenen en metalen ('blikken') loods en tot stand gekomen om te dienen als (provisorische of permanente) berguimte, opslag, onderkomen voor militairen of materieel, hospitaal, brandweer, paardenstal, wachthuis, enz. Een groot deel van deze loods is inmiddels vergaan, gesloopt of verplaatst, maar andere bestaan nog in situ. Soms gaat het om bijzonder eenvoudige bouwwerkjes van geringe omvang, maar er zijn ook meer complexe en grotere exemplaren. De loods op Fort Voordorp is in 1885 gebouwd als opvolger van een eerder op dezelfde plaats staand, maar afgebrand exemplaar. Van oudsher zijn er relatief weinig gevelopeningen. De loods is

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

nu opgenomen in het zalencomplex op het fort en is aan de noord(oost)zijde voorzien van een moderne aanbouw, waardoor het karakter aan deze zijde aan betekenis heeft ingeboet.

Omschrijving

HOUTEN BERGLOODS (a) van het Fort Voordorp, die evenwijdig met en achter Kazerne A is gelegen. De loods is op rechthoekige plattegrond gebouwd en is één bouwlaag tellend, houten bouwwerk met bakstenen plint en gedekt door een zadeldak. De loods meet ca. 39 x 8 meter, telt ca. 15 traveeën en behoort tot de grotere exemplaren binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het dak was voorheen voorzien van enkele lichtopeningen; bij de herbestemming van het fort en dit gebouw zijn deze verdwenen.

Waardering

De HOUTEN BERGLOODS (a) van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde houten bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een houten berging uit 1885, met als bijzonderheid de grote lengte.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

Monumentnummer*: 532359

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsdijk

Nr*

28

Toev.*

B

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1778

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1770

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1862

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Groepsschuilplaatsen Type P.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P op Fort Voordorp, als in de mobilisatieperiode 1939-1940 aan de bestaande lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels en dergelijke toegevoegde onderdelen. Op meerdere locaties op en rond Fort Voordorp bevinden zich groepsschuilplaatsen Type P. Groepsschuilplaatsen Type P zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in de jaren 1939-1940 op vele plaatsen in Nederland gebouwd. Ze komen in ieder geval in groten getale voor aan het Zuidfront van de zogenoemde Vesting Holland (aan de Nieuwe Merwede en het Hollandsch Diep) en op diverse plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie - toen het Oostfront van de Vesting Holland genoemd (onder meer in het gebied tussen Fort Rijnauwen en Fort Vechten [= de Houtense Vlakte], in het gebied tussen Fort de Klop en Fort Voordorp en op en bij Fort Everdingen). Het totaal aantal gebouwde exemplaren

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bedraagt circa 700, waarvan ongeveer 570 in de Nieuwe Hollandse Waterlinie; het merendeel (circa 400) hiervan bestaat nog. Het bouwprogramma van de groepsschuilplaatsen Type P was bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog nog niet afgerond en een aantal exemplaren is nooit voltooid. Type P (vanwege de markante vorm ook wel 'de piramide' genoemd) is vermoedelijk het meest bekende type betonnen verdedigingswerk in Nederland. Het type kwam voort uit het zogenoemde VIS 77 (Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77), uit 1928, en had onder meer als bestemming deel uit te maken van de verdediging van een aantal (nieuwe) accessen, waaronder vooral (autosnel)wegen en geëlektrificeerde spoorwegen. De Groepsschuilplaats Type P kwam gewoonlijk tot stand in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutopstellingen, versterkingen of loopgraven. Een deel is ook gebouwd op bestaande forten, zoals de exemplaren op Fort Voordorp. Doordat de loopgraven en andere (aard)werken later vrijwel overal zijn geëffend of gesloopt, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig nogal eens voor een deel beneden het maaiveld of juist - onbedoeld - markant in het zicht. De van oudsher geheel gesloten voorzijde of frontzijde van de Groepsschuilplaatsen Type P was in veel gevallen gedekt door aardwerken die deel konden uitmaken van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of van een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, maar met name op forten of in anderszins geaccidenteerd terrein zijn ze soms nog wel aanwezig. Er zijn talrijke exemplaren van het Type P gebouwd in inundeerbare gebieden, waarbij in een aantal gevallen een later zichtbaar geworden paalfundering is toegepast; bij andere is een rondom uitstekende funderingsplaat of ook wel een trog tegen inundatiewater zichtbaar. De exemplaren op Fort Voordorp liggen alle aan de oostzijde van het fortterrein, met een zwaartepunt aan de zuidoostzijde.

Beschrijving

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn éénlaagse, gewoonlijk in gewapend, circa 100 tot 180 cm dik gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 10-12 manschappen infanterie / artillerie. Groepsschuilplaatsen Type P zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten van ongeveer 5.70 X 7.20 X 4.70 m in de uitvoering W 21-28. De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert. De beide blinde zijgevels en de keelzijde zijn tot op ongeveer 3 m hoogte verticaal uitgevoerd. Daarboven gaan deze gevels met een knik van ongeveer 45° naar binnen, om vervolgens over te gaan in een vlakke dekking. Rechts in de keelzijde is op plaatselijk verschillende hoogte boven maaiveld een (later al dan niet dichtgezette) toegangsopening. De in zijn geheel verticale, gesloten frontzijde weerspiegelt de hoeken van 45° en eindigt dus als een 'afgeknotte puntgevel'. In een aantal gevallen zijn in de gevel(s) ijzeren haken of beugels meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. Een kenmerkend onderdeel bovenop de schuilplaats Type P is de conische, betonnen 'uitlaat', die bestemd was voor toepassing van een periscoop. Deze periscopen zijn in de praktijk echter nooit aangebracht. Het interieur van Groepsschuilplaatsen Type P bestaat uit een korte gang (meestal met een betonnen keermuur of balustrade en gewoonlijk enkele neergaande treden) en een van daaruit naar links gerichte 'sluis' die afgrendelbaar moest zijn door een (uit meerdere delen bestaande) zware, stalen deur met grendels. Via een tweede, vergelijkbare deur kon rechtsom een achterliggende, vrijwel vierkante ruimte worden bereikt, de echte schuilplaats. De toegang kon vanuit deze ruimte worden bestreken door een schietgat. De stalen deuren zijn echter nooit geplaatst en de ingangen zijn later vaak dichtgezet met baksteen. De op circa twee meter boven vloerniveau gelegen plafonds zijn vlak en rechthoekig. In een aantal gevallen zijn nog interieuronderdelen aanwezig, zoals schietgatafsluitingen, (resten van) houten banken of een steun voor het vuurwapen voor de bestrijking van de ingang. De Groepsschuilplaatsen Type P op Fort Voordorp liggen alle aan de oostzijde van het fortterrein en zijn

goed in het veld herkenbaar.

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P op Fort Voordorp zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen manschappenschuilplaatsen, thans zonder aarden dekking.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als elementen van een bestaande verdediging zijn toegevoegd aan het fort.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich nog goed als gebouwde elementen op het fort herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532360

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/170

Complexnummer

532351

Complexnaam

NHW-Fort Voordorp

Woonplaats*

Groenekan

Gemeente*

De Bilt

Provincie*

Utrecht

Straat*

Voordorpsdijk

Nr*

28

Toev.*

B

Postcode*

3737 BK

Woonplaats*

Groenekan

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Maartensdijk

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1770

Maartensdijk

N

1854

Maartensdijk

N

1769

Maartensdijk

N

1859

Maartensdijk

N

1862

Maartensdijk

N

1713

Maartensdijk

N

1778

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 35. Fortwachterswoning.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTWACHTERSWONING als buiten de fortgracht van Fort Voordorp, tegenover de toegangsbrug tot het werk gelegen, militaire dienstwoning. Omdat de meeste forten en andere (buiten de bebouwde kom gelegen) verdedigingswerken - wanneer er geen sprake was van mobilisatie of oefeningen - geen bezetting met militair personeel hadden, was er in veel gevallen een aparte woning of andersoortig onderkomen voor een beheerder of wachter. Soms had zo'n woning of onderkomen tevens een andere functie, zoals die van brug- of sluiswachterswoning. In een aantal gevallen kon de woning ter verdediging worden ingericht. Voor wat betreft de locatie van een wachterwoning waren geen eenduidige standaarden; soms lagen ze op het fortterrein zelf - binnen de gracht - maar soms ook daarbuiten, maar vrijwel altijd aan de keelzijde van het fort. Ook het gebruikte

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bouwmateriaal varieert; meestal is baksteen of hout gebruikt. De fortwachterswoning van Fort Voordorp is vermoedelijk gebouwd in de laatste decennia van de 19de eeuw en ligt aan de keelzijde van het fort, buiten de gracht. De woning is uitgevoerd in baksteen en wordt gedekt door een zadeldak waarin later in beide dakschilden een koekoek is aangebracht. Luiken met dubbel rood en wit zandlopermotief. Links aan de achtergevel (zuidwest) een relatief recente, lage, vlak gedekte aanbouw.

Omschrijving

FORTWACHTERSWONING van Fort Voordorp, opgetrokken op een rechthoekige plattegrond en bestaande uit één bouwlaag onder een zadeldak belegd met rode pannen. De voor- of noordoostelijke langgevel is symmetrisch van opzet, met in het midden een deur met bovenlicht en ter weerszijden hiervan een schuifvenster. Ter hoogte van de balklaag van de verdieping zijn in de gevel sierankers in rozetvorm gezet. De rechterzijgevel (kopgevel) bevat twee schuifvensters in de eerste bouwlaag en twee draairamen op de verdieping. De linkerzijgevel (kopgevel) is qua indeling gelijk aan de rechterzijgevel; beide eindigen met gemetseld rookkanaal. Gevels bepleisterd.

Waardering

De FORTWACHTERSWONING van Fort Voordorp is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft een onderdeel dat vermoedelijk dateert uit de laatste decennia van de 19de eeuw, namelijk een eenlaagse, bakstenen dienstwoning.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en vanwege de kenmerkende ligging aan de keelzijde van het fort.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een op een verdedigingswerk ingerichte, dienstwoning.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en bouwkundige detaillering alsmede diverse onderdelen intact zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militair verblijfsgebouw

Functie